

*"Mesnevi'nin her bir beyti hem bir
vesile-i irşad hem de bir aşk mektubudur."*

Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin Unutulmuş Mesajı

SHEMS FRIEDLANDER

Karekod ile
Dijital İçerik.

SUFI
KİTAP

İçindekiler

Giriş	
Kitabın Hikâyesi	17
Hz. Mevlânâ Celâleddin Rûmî'den Bir Aşk Mektubu	23
Derviş	29
Dünya Yapışkanının Tutmaz Hale Getirilmesi	
Bir Başlangıç	31
Bahaeddin Veled	51
Mevlânâ Celâleddin Rûmî	61
Hz. Mevlânâ ve Hz. Şems	121
Hz. Şems	129
Şeb-i Arûs	137
Zikir	145
Şiir	159
Semâ	163
Tekke	181
677 Sayılı Kanun	193
Musiki	195
Nasihat Balı	213
Anka Kuşu	223
Teşekkürler	225
Lügatçe	229
Bibliyografya	235

Giriş

Kitabın Hikâyesi

Bu kitabın serüveni, birçok açıdan tasavvuf yolundaki sülûkumla paralellik gösteriyor. Mevlevîlerin 1972 yılında Brooklyn Müzik Akademisi'nde gerçekleştirdikleri zikrullah âyini seyrettikten sonra, içimde uyanan merak ve muhabbetle, Türkiye'ye geldim. Mevlevî tarikatının kurucusu, 13. yüzyılda yaşamış bir şair ve tasavvuf büyüğü olan Mevlânâ Celâleddin Rûmî idi. O yıllarda Hz. Mevlânâ Avrupa'da da ABD'de de neredeyse hiç duyulmamıştı; büyük ölçüde Türkiye, İran ve diğer Müslüman ülkelerde tanınıyordu. Bugünse *Mesnevî*'si bütün dünyada okunuyor ve eserine gizlenmiş hikmetler genç ve yaşlılara ilham kaynağı oluyor.

Yüz bin trafik lambalı New York'tan Orta Anadolu'daki, sadece bir tane trafik lambası olan Konya şehrine geldim. O ziyaretimde Mevlevî semâını, zikir merasimlerini ve Müslüman ibadetlerini seyrettim, yaşadım, çok sayıda dervişle, şeyh efendilerle tanıştım; bu tanıştığım kişiler, kalbime İslam'ı ve tasavvuf geleneğini öğrenme arzusu düşürdüler.

Amerika'da yaşanan âdeta “manevi doğum” döneminde, Hz. Mevlânâ'nın şiiri, hakikati arayanların kalplerini okşadı. New York'a döndüğümde, Macmillan Publishers'a

giderek onlara bol fotoğraflı bir kitap hazırlama fikrimi ilettim: asırlardır kullanılan kutsal bir müziğin eşlik ettiği, bana görsel ciheti çok zengin bir ibadet türü olarak görünen o âyini kitaplaştırmak istiyordum. Bu fikir Macmillan'ın editörünün oldukça ilgisini çekti, fakat New York City'nin Üçüncü Caddesi'ndeki bir gökdelenin üst katlarında bulunan ofisinde ben ceketimi çıkarıp da dönmeye başlayana kadar adam dediklerimi kavrayamadı! O zaman neyi kastettiğimi anladı. Böylece 'Hz. Mevlânâ ve Semâ Eden Dervişler' hakkında bir kitap yapma fikrime destek oldu. O ilk buluşmanın üstünden 40 küsur yıl geçmiş olmasına rağmen ilk çalışma hâlâ aynı şekilde basılıyor.

Hz. Mevlânâ'yı ilk duyduğumdan beri dünyada çok şey değişti, ancak onun mesajının taşıdığı önem, hiçbir şekilde azalmış değil. Üstelik, bir "new age şairi" olarak ambalajlandığı için bugün onun öğretilerinin hakiki mesajına ışık tutmak çok daha büyük öneme sahip: her şeyde, çevremizde ve kendi nefislerimizde Yaratıcı'nın işaretlerini görmek ve birliğe, kendimizi adamaya ve hizmete davet edildiğimiz hakikatini kabul etmek. Bugünün taliplerine daha münasip gelecek ve benim de şahsi tekâmülümü yansıtacak yeni bilgilere, düşünelere, fikirlere dayalı tamamen yeni bir kitap oluştururken ilk kitaptaki metinlerin büyük bir kısmını elde tutmanın zorluğunun üstesinden nasıl gelecektim?

Hz. Mevlânâ hakkındaki ilk kitabı 1970'lerin başında yayımladım ve 2003'te gözden geçirilmiş yeni baskısını yayımladım. 2003'ten bu yana o kadar çok yeni bilgi ortaya çıkarak piyasaya sunuldu ki ben de orijinal metinde iyileştirmeler ve düzeltmeler yapmak istedim. Mesela, Hz. Mevlânâ'nın sohbet şeyhi olan Hz. Şems-i Tebrizî'nin eseri benim için artık ulaşılabilir haldeydi ve bu eser Hz. Mevlânâ ile arasındaki manevi münasebete yeni bir ışık tutmuştu. Yeni

bir içerik oluşturabilmek ve onu ilk baskıda yer alan metne entegre edebilmek için araştırmalar yaptım ve Hz. Mevlânâ konusunda bilgili şeyh efendilerle görüştüm. Seneler içinde dervişler hakkında çeşitli belgesellerin yapımcılığını ve yönetmenliğini yapmış olmak bir şekilde ilk malzemeyi yeni malzemeyle birlikte işleyebilmemi ve buna rağmen tek bir kaynaktan çıkan bir düşünceler nehri gibi akan kapsamlı bir neticeye varabilmemi mümkün kıldı. Netice, yeni bir kitabın yazılarak ilk kitapla bütünleştirilmesi oldu.

The Whirling Dervishes (Semâ Eden Dervişler: ilk kitabın başlığı) dikkatimi çeken ve kalbimde bir şeyler uyandıran hadiseler tarihî bir bağlam ve belge sağlamayı amaçlıyordu. Bu kitap ise, Hz. Mevlânâ'nın verdiği mesajın temellerinin ancak İslam olduğunu ve bir Müslümanın sufi olması şart değilken, bir sufinin muhakkak Müslüman olması gerektiği hakikatini yeniden teyit etmeyi amaçlıyor. Hz. Mevlânâ okuyup ondan çok şey öğrenen bizler için esas mesele, onun öğretilerini hayatımıza nasıl entegre ettiğimiz olmalıdır. İşte bu kitabın yazılmasının motivasyonu da bu soru olmuştur.

Bir Türk dervişi ve müzişinas olan Nezh Uzel'in 'derviş müziği' konusunda ilk baskı için yazmış olduğu makaleyi orijinal haliyle muhafaza ettim. Musiki Nezh'in kalbinde, gözlerinde, kulaklarında, sesinde ve ellerindeydi. İnsan bazen onun bendir vurup da tevşihler okumasını dinlerken, kendisinin bizatihi musikiye dönüştüğünü hissedirdi. Musiki onu kuşatmış ve tamamen doldurmuştu. Uzun bir neyzenler silsilesinden gelen, kendisi de müzişinas olan Kudsi Erguner onu, "Nezh, açıklaması veya açması çok güç, gizli bir hazineydi, çünkü kendisini zıtlıklarla muhafaza ederdi," diye anlatıyor. Nezh TRT'de haftada bir musiki icralarında bulunur, geceleri de çeşitli tekkelerin zikir âyinlerine katılırdı. 2010 yılında sağ ayağının bütün parmakları diyabet

yüzünden kesildiğinde rahmetli, bana şöyle demişti: “Hayatım boyunca dervişlik ne demektir, anlamaya çalıştım. Şimdi öğrenmeye başlıyorum.” Onu 2012’deki vefatından birkaç hafta önce gördüğümde ise bana gideceğini söyledi: “Benim için maç bitti Shems; uzatmaları oynuyorum...”

Dijitale çok meyyal bir kişi değilim; dijital bir dünyada sıkışıp kalmış analog bir insanım denilebilir belki.

Buna rağmen dijital vasıtalarla bilgi elde etmenin gerekliliği ve aciliyetini teslim ederim. Bu kitabı nasıl hem geleneksel, hem kendine mahsus, ama bir yandan da günümüzün dijital kitlesi için de anlamlı olacak şekilde yapabileceğim konusunu uzunca bir süre ölçüp biçtim. Belgesel çekimlerinden gelen tecrübem, özellikle de bir anlam ve hareket hissi uyandırmak için yapılan nokta vuruş montajlar beni, okuyucuyu yazılı içerikten kısa bir süreliğine alabilmek ve kitapta olmayan, cep telefonlarında görünecek ilave görsel ve işitsel içerikle buluşturabilmek için QR kodları kullanma fikrine itti. QR kodlar, hem manayı hem de görsel tecrübeyi kuvvetlendirebilecek ama aynı zamanda okuyucunun kitaba dönmesini teşvik edecek kadar da özet olacak etkileşimli malzemeyi keşfe çıkmaya bir davet.

Ümidim o ki okuyucular Hz. Mevlânâ’nın öğretilerini kendi hayatlarına uyarlamak ve onun mesajının özünü yaşamaya yönelik çaba göstermek konularında bu kitaptan ilham alabilirler. Hz. Mevlânâ bize bir hazine bıraktı. O mirası kullanıp kullanmamak bize kalmış.

Shems Friedlander
Exeter, New Hampshire
16 Mart 2017

Hz. Mevlânâ buyuruyor:
“Ne bu uyku sevdası?
Tıpkı toprağın okşadığı kil gibi
Her bir nimetin, bereketin anahtarı
harekettir.”

Hız. Mevlânâ Celâleddin Rûmî'den Bir Aşk Mektubu

Cennet kuşuyum ben
Bu topraktan felekle ne işim var?
İki-üç gün için şu bedenimden,
Bir kafes yapmışlar

Yedi yüz kırk üç senedir siyah hırkalı dervişler semâ âyinlerinde daimi bir şekilde Yaratıcılarını zikrediyorlar.

Büyük İslam velisi, büyük müşşid Celâleddin Rûmî semâ etmeyi Şems-i Tebrizî'den öğrendi, fakat 'Mevlevîyye' olarak bildiğimiz tarikatı, esaslarını tespit edip kurumlaştıran, oğlu Sultan Veled Hazretleri'dir. Hz. Mevlânâ'nın 1273 senesinde âlem-i Cemâl'e geçmesinden beri Mevlevîler, Sultan Veled'in, kıymetli pederinin ihdas ettiği hareketleri temel alarak stilize ettiği kinetik bir zikir yapagelmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin 1924'te yıkılmasıyla birlikte Mevlevîlerin semâi da 25 sene boyunca kesintiye uğradı. Türkiye'deki bütün tekkeler kapatıldı ve dervişlik artık kanunlara aykırı hale geldi.

1954 yılında, başlarında Sadettin Heper'in bulunduğu küçük bir grup derviş Konya Belediyesi'ni, semâi, Türkiye'nin yeni kültürüne 'tarihî bir gelenek' olarak dahil etmenin bir mahsuru olmayacağına ikna etti. UNESCO, Mevlevîleri 1964 yılında Paris'e davet etti. Mevlevîlerin ilk Avrupa ziyareti olan bu seyahatte kırmızı şeyh postuna Selman Tüzün ve Süleyman Loras Dedeler birlikte otururken nutrübün icra ettiği âyin-i şerîf eşliğinde dokuz derviş de semâ etti. Bu âyin-i şerîf, Hz. Mevlânâ'nın muhteşem eserlerine yönelik Batı'da doğacak büyük ilginin başlangıcının habercisiydi.

O zamandan beri Konya'da Hz. Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin vefat tarihi olan 17 Aralık'ta, yani her Şeb-i Arûs'ta, semâ âyini icra ediliyor.

Semâ eden dervişler postun önünden geçip şeyh efendiye baş keserler. Uzun, bal rengine çalan ve nefslerinin mezar taşını sembolize eden keçe sikkeleri sıkıca kulaklarının üstüne çekilmiştir; bu da nefs-i emmârenin kişiyi hep zorla aşâğılara çekmeye çalışmasının remzidir. Sultan Veled Devri'nde dervişler şeyh efendiyi semâhânenin etrafında eşit aralıklarla adım adım izlerler. Bu sırada (birçok kişinin 'cübbe' olarak bildiği) siyah hırkaları hâlâ sırtlarındadır. Hırka, dünyaya bağlılığı anlatır. Kol açıp semâyâ başlamadan ve geleceklerinin kefeni olan uzun beyaz tennure havada daireler çizmeye başlamadan önce hepsi siyah hırkalarını omuzlarından atar, tıpkı yeni kanatlanmış bir kuş gibi, sinede kavuşmuş kollar döne döne gül veya lâle gibi açılır. Her bir çarkta içlerinden ism-i Celâl'i zikrederler, yani 'Allah' derler. Bu sırada belki bir anlığına ölmeden önce ölme sırrına ererler.

Bir müminin kalbine aşk tohumu ekildiğinde onun nerede meyve vereceğini ancak Allah bilir. Semâ, kişinin iman tohumları ekebileceği bir manevi tarladır.

İmansız bir kimse, pazar yerine zifri karanlıkta gelmiş bir kişi gibidir. Bu kişi karanlıkta neler satın aldığını bilemez. Satıcıların arasında her türden insan vardır. Parasını verir ve eline her ne verilirse çuvalına doldurur. Aldıklarını incelemeyiz. Bu kişinin parasını ödemiş olmasına rağmen neler satın almış olduğu konusunda en ufak bir fikri yoktur. Eve gelir ve çuvalını boca eder. İp almış olduğunu zannetmektedir ama bir de bakar ki çuvaldan yılan çıkmıştır. Bal zannettiği şey katran çıkar. Et, kokuşmuş, bozulup gitmiştir. Parasının hepsi çarçur olmuş ve bu alışverişte kendisine bir yığın bela

satın almıştır. İşte bu dünyaya gelen insan, karanlıkta pazar yerine girmiş bir kişi gibidir.

Yunus'umuza kulak verelim:

Ana rahminden geldik pazara
Bir kefen aldık döndük mezara

Hz. Mevlânâ'nın hayatı neredeyse bütün teferruatıyla kaydedilmiştir. Medrese hocalığı yaptığı yıllar, diyar diyar hakiki bir kâmil arayan ve kendisine sohbet şeyhi olacak Şems-i Tebrizî ile karşılaşması, Hz. Şems'in esrarenigiz bir şekilde ortadan kaybolması, Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Peygamber'den* aldığı ilhamlarla binlerce beytlik şiir pınarının sadrından taşması, 'Sevgiliyle Düğün Gecesi' (Şeb-i Arûs) olarak tarif buyurduğu vefatı, Mevlevîyye olarak bilinen yolun kurucusu, yani Pîr'i olması ve bu yolun asırlardır devam etmesi [bazı teferruatıyla bilinmezlik sislerinin ardında olsa da genel itibariyle net bir şekilde kaydedilmiştir.]

Hz. Mevlânâ, bundan yaklaşık 800 sene önce bizlere, içinde, o gün olduğu kadar bugün de geçerli olan hayatı yaşama ilminin bulunduğu bir hazine sandığı bırakmıştır. Ölüm döşegindeyken, onu bulmak isteyenlerin kendisini mezarında değil, âriflerin kalbinde aramasını salık vermiştir. Hakikat zamanla değişmez, fakat bırakılan mesaj unutulabilir. Madedeki hazinenin peşindeyseniz, toprağı kazanınız gerekir.

Bizler Hz. Mevlânâ Celâleddin'in vârisleriyiz. Bu mirasa nasıl davranacağız? Dünyaya aldanmışların arasında har vurup harman savurup, heba mı edeceğiz onu? Bu mirasın hâlâ yaşadığına dair âlimlerle sınıflarda veya çayhaneler-

* Kitapta okumayı bölmemek için salât ve selam kısaltmaları kelime sonlarına konmadı ancak okur bu salâtın bir ibadet ve dua olduğunu unutmayıp, içinden zikretmeyi hatırında tutmalıdır.

de münazara mı yapacağız? Yoksa onunla özlemle yanan kalpleri mi besleyecek, gençlerin irfana duydukları iştihayı mı artıracak ve hayatlarında artık olgunluk ve hatta yaşlılık evresine gelmiş kişilerin hâlâ ‘mana fukarası’ olmaktan gelen büyük hayal kırıklığının açtığı boşluğu mu dolduracağız?

Hız. Mevlânâ'nın hayat hikâyesi tarih kitaplarının konusu olabilir, ancak onun öğretisinin özü, yani Muhammedî irşadı, Allah'ı ve O'nun Habîb'i ve Resûl'ünün yüksek faziletlerini tefekkür etmesi, zikr-i daimisi, Hız. Peygamber'in sünnetine titiz bir şekilde riayet etmesi ve bu sünnetin bizlere intikal etmiş olmasından dolayı büyük bir minnet duyması her bir kalbe ait hallerdir.

Muzaffer Efendi sohbet buyuruyor. “Kitap okuyun. Sonra bakarsınız Allah size kitaplarda yazmayan şeyleri de açar.”

Hız. Mevlânâ 13. yüzyılda yaşadı ama bıraktığı mesaj, her bir çağa hitap etmektedir.

Mesnevî-i Şerîf'i şerh edebilir misiniz? Hız. Mevlânâ'nın eserlerini anlayabilmek, çok büyük bir cehd işidir. Canınız çektiği kadar kahve içip sohbet ettiğiniz, birbirinize hikâyeler anlatıp sonra da kalkıp gittiğiniz bir kahvehane değildir onun eserleri.

Mesnevî-i Şerîf'in her bir beyti bir vesile-i irşad ve bir aşk mektubudur. Hız. Mevlânâ'nın size yazmış olduğu bir aşk mektubunu nasıl okuyabilirsiniz? O mektubun sözleri ve düşünceleri onun kalbinde doğmuş, nefesiyle yoğrulmuş ve mürekkeple kâğıda damlamıştır. Kim okuyabilir bunu? Gözünüzden akan yaşlar o kâğıda damlayıp da hikmet mürekkebinin bir mana şarabına dönüşmesini sağlayabilir mi? Önce kalbinizi kaplamış dünya tozlarını süpürüp Hız. Mevlânâ'nın size yazdığı aşk mektubuna bir yer açmaya var mısınız?

Temiz, sessiz bir köşecikte oturup ‘Kendi’nizi önünüze oturmakta olan ‘Şeyh Efendiye’ açabilecek misiniz?

Hz. Mevlânâ bize bu konudaki tavrını şöyle ifade buyuruyor:

Ben yaşadıkça Kur’ân’ın bendesiyim,
Ben Hz. Muhammed’in ayağının tozuyum.
Biri benden bundan başkasını naklederse;
Ondan da bizarım, o sözden de bizarım (şikayetciyim).

Derviş

Doğu'nun küçük köylerinden birinde, küçük dükkânında dizlerinin üstünde oturan bir tüccar vardı. Başının üstünde bir yerde duran balyadan sol eliyle yün ipi çeker, çektiği yünü döndürerek daha kalın bir tel haline getirir ve vücudunun önünden geçirip sağ eline alırdı. Sağ el büyük bir milin etrafında yünü eğirirdi. Yaşlı adam için bu, kesintisiz bir hareketti. Sağ eli yünü eğirirken sessiz bir şekilde, "Lâ ilâhe illallah," derdi. Düzensiz hiçbir harekete müsaade yoktu bu döngüde; yoksa yün kopar ve düğüm atarak yenisinden başlamak zorunda kalırdı. Yaşlı adam her bir anda âgâh olmalıydı, yoksa yün kopardı. Bu, farkındalıktır. Bu, hayattır. Dervişlik hayata dair farkındalık demektir. Normalde sahip olduğumuzdan daha yüksek bir seviyede...

Nuri'ydi ismi bu zatın. Sıradan bir adamdı ve oğullarına da bu mesleği öğretmişti.

Sözlük anlamı 'kapı eşiği' demek olan Farsça 'dârviş' kelimesi, 'aydınlanmanın eşiğinde' duran sufiyi anlatmak için hem Arapçada hem Türkçede kabul görmüştür.

Kimileri (Arapça 'yün' anlamına gelen 'suf' kelimesine atfen) 'sufi'nin, bu takva ehli zatların giydiği yün hırkalardan geldiğini söyler. Diğer bazı kimseler onu Yunanca hikmet anlamına gelen 'sofos' kelimesine bağlamayı severler.

Bu dünya uçtan uca yırtılmış ama bir ucundaki
iplikle bağlı kalmış, kopmamış bir kıyafete
benzer. Bu, neredeyse kopup gitmiş bulunan
iplik, hepimiz için hayatın geri kalan kısmına
misaldir.

Uzunluğu bir sırdır, ancak Allah'ca malum.
“Allah'tan başka hakikat yoktur” zikri kalbe
ciladır ve kalbi tatmin etmenin yoludur; davra-
nışların sertleşip de kalbin üstünde bir kabuk
haline dönüşmesini engeller, onları yumuşatır.

Dünya Yapışkanının Tutmaz Hale Getirilmesi Bir Başlangıç

Toprak gibidir bu beden; kemikler dağa benzer, beyin maddenelere. Mide denizdir, bağırsaklar nehir, sinirler sayısız küçük çay, etlerimiz ise tozla çamur. Bedendeki kıllar bitkiler gibidir; kıl biten yerler verimli toprak gibidir ve kıl bitmeyen yerler tuzlu toprak gibidir. Yüzden ayaklara beden halkla dolu bir devlet gibidir; sırt ıssız bölgeler gibidir; ön taraf doğudur, sırt batıdır, sağımız güney, solumuz kuzey. Nefes rüzgâr gibidir, sözler gök gürültüsü, sesler yıldırım. Kahkahalar öğlen güneşi, gözyaşları yağmur gibidir, hüznün gece karanlığı, uyku ölüm, yeniden uyanmak ise hayattır. Çocukluk bahar gibidir, gençlik yaz, olgunluk sonbahar gibidir, yaşlılık kış. Hareketleri ve eylemleri yıldızların hareketleri ve dönüşü gibidir. Doğumu ve varlığı yıldızların doğması gibi, ölümü ve gözden nihan olması ise yıldızların batması gibidir.

Bizim ‘yarı-görünür’ kıldığımız şeylerin dışında, dünyadaki her şey görünmezdir. Farkındalığın devreye girmesiyle her şey görünür hale gelir. Dervişin maksadı kalp gözünü uyandırmak ve böylece ebediyetteki sonsuzluğu, daha buradayken, müşahade edebilmektir. Amacı, kendisini olduğu yere mihlayarak dünya yapışkanından kurtulmak ve Allah ile tevhide ermek, böylece O’nunNur’unun ışıdığı bir mecrada, bir mazhar olmak ve sınırsızlık âlemine kadem basmaktır.

İnsan, uçan halıya neden bu denli ilgi duymaktadır? Bu halının onu nereye götüreceğini düşünmektedir? Bir hayaller ülkesine mi yoksa herkesin hakiki iç huzuruna ve hakiki

hürriyete malik olduğu o kendi nefsinin sınırlamalarının dışındaki yere mi?

Rabia el-Adeviyye bir gün evindeyken dışarıdan bir arkadaşı seslendi: “Dışarı çık da Allah’ın yarattıklarını müşahede et.” Rabia ona şöyle dedi, “İçeri gir de Yaratıcı’yı müşahede et!”

Hz. Mevlânâ buyuruyor:

Ağaçlarla, yemişlerle dolu güzel bir bahçede,
Asmaların, yeşilliklerin arasında, bir derviş oturmuştu,
gözleri kapalı, başı dizlerinde
Tefekküre dalmıştı, murakabe halinde
“Neden Rahman’ın bütün etrafına koyduğu ve tefekkür etmemizi emrettiği işaretlere nazar etmiyorsun?” dedi yanındaki derviş.
“Bu işaretleri ben...” dedi derviş; “içimde müşahede etmekteyim; zâhirdekiler ancak ayetlerin sembolleridir.”

İnsanın kendi içine bakabilme tecrübesi, üstünde uyuduğumuz gömülü hazinenin yüzünü açabilmek ve Allah zikriyle içinde bulunulan ‘an’da yaşayabilmek bizlere hep tasavvuf silsileleri kanalıyla gelmiş hallerdir.

1960 yılında bir sonbahar günü. Nakşbendî Şeyhi Necmeddin Efendi önündeki nargileden şöyle derin bir nefes çeker ve buldukları eski İstanbul kahvesinde etrafını saranlara dönerek, dışarıya verdiği nefeslerin arasında şöyle der: “Her yerde olabildiğiniz zaman hiçbir yerdesinizdir; belli bir yerde olduğunuzda da her yerdesinizdir.”

O uçan halı insanın kendisidir! Uçabilme ve her şeyin ötesine yükselebilmek kabiliyeti ise halının dokunma sürecinin bitişini anlatmaktadır. Bu hal, Hz. İsa’nın suda yürümesinin ve Burak’ın (yani, nefesin) Hz. Peygamber’i Mekke’den

Kudüs'e götürmesi, oradan da semaların ötesine taşımalarının bâtinî anlamıdır.

Hint mitolojisinde devasa Garuda kuşu (yani, nefes) tanrıları göğe çıkarmıştır. İnsan nefesinin farkında olarak âdeti kendi nefesinin üstüne bir binek gibi biner ve dünyevi olayların üstüne ve ötesine yükselir.

Hz. Mevlânâ buyuruyor: “Yukarıya doğru uçan kuş göklere varmaz ama çatıların çok üstüne yükselir ve böylece kaçabilir.”

Derviş de benzer bir özgürlük yaşar. Kâmil insan olmayabilir ama bu hayatta dünya yapışkanını nötrleştiren muhteşem bir vasıf kazanır, bu da onu dünyevi endişeler ve korkulardan azat eder.

Bir derviş, şeyhinin hikâyesini anlatıyor: Allah aşkıyla iştihar etmiş bu zat, cübbesini tekkenin bitişiğindeki bir göle yavarmış. Sonra da cübbenin üstüne oturup her nereye istiyorsa oraya taşınmış. Tasavvuf şairi Sadi, *Bostan*'ında, kayıkçıya verecek parası olmadığı için suya yaydığı seccadesiyle nehri geçen dervişin hikâyesini anlatır.

Sufilerin usûlü zikirdir; Lâ ilâhe ilallah kelime-i tayyibesini çokça zikrederler. Bazı sufiler ise sadece “Allah” lafza-i Celâl'ini zikrederler. Zira insan her an ölebileceği için canlarını verirken dillerinde ve kalplerinde sadece Allah isminin olmasını isterler. Bütün tarikatlar Allah'ı zikrederler ve zikir âyinleri vardır. Zikir usûlleri, çeşitli tarikatlar arasındaki en temel farklılıktır. Zikir, maneviyat âleminin kapılarını açar. Allah'ın karşılıksız bir lütfu olarak da bu kapı açılabilir.

Tasavvuf insan içindir. İnsanlığa, âdem olmanın kültürünü getirendir. Sufilerin çok düzenli, tempolu bir hayatları olur. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

“Onlar, ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah’ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamadığı insanlardır.” (Nûr, 24:37)

Hız. Mevlânâ Celâleddin Rûmî’den Mevlevîlik ve semâ eden dervişler zuhur etmiştir. Mevlevîlik, zikriyle görsel açıdan en heyecan verici tarikatlardan biridir. Hız. Mevlânâ otuzlu yaşlarında gezgin bir derviş olan Şems-i Tebrizî ile tanıştıktan sonra tecelliyat merkezini aklından kalbine kaydıran bir dönüşüm geçirmiştir. Şems Hazretleri hakkında çok az şey biliniyor olsa da hiç şüphe yok ki kâmilen kendi içine dönmeyi bilen çok seçkin bir zümreye dâhildi; oraya dönüp de ‘kelam-ı kadîm’i, ‘kûn’ emrinden önceki ‘sözû’ duyabilmiş kişilerdendi. Hız. Mevlânâ bu sözün duyulduğu yeri şöyle tarif eder:

“Ne içerden, ne dışarıdan bir Sada gelir; ne sağdan, ne soldan, ne arkadan ne önden; ne aşağıdan ne yukarıdan; ne Doğu’dan ne Batı’dan; ne de dört unsura –suya, havaya, ateşe, toprağa veya benzerlerine– aittir bu Sada. Peki o zaman nereden geliyor? O, senin aradığın o yerden geliyor; Rabbin tecelli ettiği yere doğru dön. Suyun dışında kaldığı için kararını kaybetmiş bir balığın suyu bulduğu yerdir orası; Hız. Musa’nın ilâhî nuru müşahede ettiği, meyveleri olgunlaştıran, taşları mücevhere çeviren o yer ki kâfir dahi sıkıntısı içinde oraya müracaat eder. Bütün insanların bu âlemi bir gözyaşları perdesi olarak bulduklarında teveccüh ettikleri yerdir o. Böylesi mübarek bir yeri tarife destur çıkmamıştır bize; orası zındıkların dahi zendekalarını terk ettikleri yerdir.”

Çiştî şeyhi Hazret-i İnyet Han Hz. Şems hakkında şöyle der: “Şems-i Tebrizî, Allah idrakine tam ermiş canlara bir örnek idi. Öyle bir makama varmıştı ki Allah isminin bir kez zikredilmesi dahi, ismin Allah’ın varlığının idrakini sınırlandırması gibi, onun gücünü-kudretini sınırlandırıyordu. Ve onun hayatı, hakikatin zuhurunun kelimelerin ötesinde olduğunun bir delilidir. Onun vecd halinde olduğunu söylüyorlar. Ben de diyorum ki Şems’in kendisi baştan ayağa vecd idi! Onun sözleri bugün dahi hakikat taliplerini vecde getiriyor.”

Kırk bin mısra şiirden müteşekkil olan *Dîvân-ı Şems-i Tebriz*, insanın, sıradan hayatla aşına olmayan fitri halini tarif eden duygu ve düşüncelerin saf kaynaktan fıskıran bir hali gibi olmanın yanı sıra Hz. Mevlânâ’nın Hz. Şems vesilesiyle yaşadığı manevi dönüşümün de bir ifadesidir. Hz. Mevlânâ’nın Hz. Şems’e olan bağlılığı, âdeta Hz. Şems’in sesinden böyle devasa bir dîvânın vücuda gelmesine vesile olmuştur.

Hz. Mevlânâ’da hayat, tam bir tevhid halindeydi. Tamamen bu hayatın içinde bulunan bir insanın yaşayan örneği idi. Babaydı, kocaydı ve -günümüzün ifadesiyle- üniversite hocasıydı ve hayatın bütün bu cihetlerini birleştirerek ‘bir’lenmiş, bir kılınmış bir varlığa ermiş, böylece bütün hayatını Allah düşüncesiyle ve bu düşünceden tezahür eden insanlığa yönelik eylemlerle örmüştü. Ayı varlık olma vehmini parçalayarak tevhide vasil olmuş ve iki gözün bir görmesindeki sırta böylece ermişti.

İsimlerine henüz “sufi”, “derviş” veya “mürid” denmemekle birlikte tasavvuf düsturlarına göre yaşayan insanlar olmasına rağmen, bugün bildiğimiz manada tasavvuf ekolleri olan tarikatların temelleri Hz. Peygamber’dedir. Fahr-i

Kainat Efendimiz muazzam bir ağaçtır, bütün tarikatlar ise o ağacın dallarıdır.

622 yılının sonbaharında Peygamber Efendimizin doğup büyüdüğü Mekke'den çıkıp 450 km kuzeyde bulunan Medine'ye hicret etmesiyle birlikte İslami hayat ve devlet artık iyice belirginleşmeye başlamıştır. Müslümanlar bu tarihi, İslam tarihinin başlangıcı olarak alırlar. Peygamber Efendimizin, aynı zamanda hem bu dünyayı hem de ahireti teşrif tarihleri olan 12 Rebiülevvel tarihinde Medine'yi teşrif etmesiyle birlikte Hicret tamamlanmış oldu. İslam dinin temel kaynağı, 23 senelik bir dönem boyunca Hz. Cebrail tarafından Peygamber Efendimize getirilen Kur'ân-ı Kerim'dir. Ayetler grup grup, çoğunlukla günlük hayatta yaşanan belli hadiseler üzerine inmiştir. Tevbe Suresi istisna, Kur'ân-ı Kerim'deki surelerin hepsi besmele ile başlar. Kur'ân'ın birinci suresi, ismi "el-Fâtiha" olan ve Müslümanlar tarafından her gün defalarca okunan bir duadır:

36

Hamd Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur
O Rahmân ve Rahîm'dir
Din (hesap) gününün malikidir
Ancak Sana kulluk eder
Ancak Sen'den yardım dileniriz
Bizi doğru yola ilet:
kendilerine nimet verdiklerinin yoluna,
Gazaba uğrayanların ve sapıklarınkine değil.

İlim olmaksızın muhabbet istikametini kaybeder. Çeşitlenir, dağılır ve çölde buharlaşıp giden su gibi çorak araziye döner. Dervişin muhabbeti Allah'a yönelik olmalıdır. Bu da ancak O'nun hakkında ilim sahibi olmakla mümkündür. Sufiler der ki: "O'nu aramakla bulamazsın. Ama O'nu aramazsan, Kendisini sana hiçbir zaman açmayabilir."

Dervişin duası, tahkike ermek içindir. Allah'tan bundan başka bir şey istemekten hayâ eder. Hz. Mevlânâ *Fîhi Mâ Fîh*'te Hz. Âdem'in günah işlediğini ve Cennet'ten çıkarılmasını anlatır. "Ey Âdem seni azarlayıp da sonra günahından dolayı cezalandırdığımda Bana neden itiraz etmedin? 'Her şey Sen'den. Her şeyi Sen yarattın. Her ne irade buyurursan dünyada ancak o olabilir ve her neyi murad etmezsen o şey asla olamaz,' diyebilirdin. Neden nefisini bu şekilde müdafaa etmedin?" "Ey Rabbim! Bu buyurduğunu biliyordum, fakat Senin huzurunda böyle bir edepsizlik yapamazdım. Sana olan aşkımda Sana bu şekilde edepsizce hitap etmeme engel oldu."

İşte size mükemmel edebî bir örneği. Dervişler kendi tarikatlarında ve dünyadaki her türlü ahvalde işte bu edebî yaşamaya çalışırlar. Derviş başına her ne gelirse rıza halindedir. Yiyecek bir şeyler varsa, ne âlâ... Yiyecek bir şeyler yoksa, yine ne âlâ... Başının üstünde bir çatı mı yok, eyvallah. Bu rıza haliyle derviş bir sultandan bile daha yüce bir makam ihraz eder. Üstünde yamalı cübbesiyle bir ağacın altında otururken dünyaya sahip olup da hâlâ kendini ihtiyaç içinde gören zenginlerden daha zengindir derviş; zira o, Allah'ın mülküne sahiptir! Onun işi gücü zikir ve fikirdir. Hakiki bir derviş, taşlaşmış bir kalpte bile bir kıvılcım çakmasına sebep olabilir. Onun avuçlarında sembolik bir şekilde Allah'ın 99 ismi yazmaktadır.

Hz. Mevlânâ'nın *Mesnevî-i Mânevî*'si, şimdiye kadar sayısız insanın can şem'ini uyandırıp nurlandırmış hayat sahibi bir kitaptır. Eserlerindeki zâhirî basitliğin içinde Hz. Mevlânâ bir dizi didaktik hikâyeden istifadeyle hayatın nasıl yaşanması gerektiğini anlatmış ve bu tarz hikâyeye anlatımında büyük velî Feridüddin Attâr Hazretleri'nden ilham almıştır. Temel sembol olarak, kamyş yatağından kesilmiş

ney’i seçmiş ve böylece ‘Hz. Musa’nın nalinları’ ayağında, dünyayı gezen insanın halini ifade etmiştir.

Çiştî Mürşidi Hazret-i İnalet Han’ı dinleyelim:

“Hz. Mevlânâ’nın çizdiği çok güzel bir imaj var. Neyden çıkan nağmelerin kalbinize neden bu denli hitap ettiğini anlatıyor. Ney evvela kamışlıktan kesilmiştir. Sonra kalbine delikler delinmiştir. Delikler kalpte açıldığı için kalp kırılmıştır ve bu yüzden de ağlamaya başlar. İşte Hz. Peygamber’in ruhu, mürşidin ruhu da böyledir; her türlü güçlüğü katlanarak ney gibi bomboş bir hale gelir. Neyzenin üfleyebileceği melodilerin belli bir kapsamı vardır. Neyin içi tamamen boşaldığında neyzen nağmeler yapmaya başlar. Neyin içi dolu olduğunda ona ney demezler, çünkü neyzenin hiçbir işine yaramaz. Neyin bir ucunda Hz. Peygamber’in mübarek dudakları vardır, diğer ucundan ise Allah’ın sesi duyulur.

Allah herkesle konuşur. Sadece peygamberler ve şeyhlerle değil. Her kalbin kulağına hitap eder, fakat her bir kalp değildir duyası. O’nun sesi gök gürültüsünden daha kuvvetlidir, Nuru güneşten daha parlak, ama insan bir görebilse, bir duyabilse... Görmek ve duymak için insan, nefsinden inşa ettiği bu duvarı, bu engeli kaldırmalıdır.

Ondan sonra Neyzen’in, taşlaşmış kalpleri dahi tesir edecek şekilde nağmeler üflediği bir neye dönüşür.

Hz. Peygamber’in Allah’ın kelamını vahiy olarak almasının bâtinî manası budur. Hz. Peygamber’e Kur’ân olarak indirilen çağrı, selamet ve barış mesajıdır. Bu yüzden dine ‘İslam’ denmiştir, ‘Muhammedîlik’ değil. Hz. Peygamber, Allah’ın Kendisini insana ifade ettiği vasıta olmuştur.”

Hz. Mevlânâ’nın eşsiz sözleri o kadar derin ki insanın kalbine işliyor. Bu yüzden ona ‘şairin ruhu’ denmiştir. *Mesnevî*, insanın Kaynağa, Sevgili’ye yaptığı yolculuktur.